మొదటి కూర్పు

ఇప్పటి యీ కలి మహాయుగములో నవనాగరికత, మనఃపరిశ్రమము, హెచ్చిన కొలఁది ఆయురారోగ్యములు మట్టుపడుచున్నవి.

ఈచిన్న పొత్తమునందు కలిద్వాపర యుగములలోని కొందఱు మంచి బుద్ధిశాలుర కుశాగ్రబుద్ధి నైపుణ్యమును, ప్రజ్ఞావిశేషములను దెలుపు చర్య సంగ్రహముగ విశదపరచియున్నాను. ఆయా వ్యాపారములలోనుండు సమస్త సంసారులకు వారి వారి జీవయాత్రలలో సాధకములకు బాధకములును, బాధకములకు సాధకములును సంఘటించుట సహజమయి యున్నదే. ఇవి కొన్ని పౌరుషములు. ఇందు నిర్బాధకమైన సాధకములచేత కృతకృత్యులగుటకే వీకిపరమావధి. ఇందుకై యీ లిక్కి-కిలక్కి అను గ్రంథము సిద్ధపరచితిని. గుణగ్రహణపారీణులు దీని మన్నింతురుగాక.

మనుజుడు కించజ్ఞుడు, పూర్ణతలేనివాడుగాన లోపములను గౌరవముతోను వాత్సల్యముతోను దెలిపిన శిష్యభావముతో గ్రహించెద.

ప్రస్తావవశమున వీరబల వినోదములలోని కొన్ని సంగతులిందు సూచించుటచేత దాని సంగ్రహించిన బ్ర॥శ్రీ॥ కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారికిని, క్లయివుయొక్క కథ వ్రాయుటలో కొన్ని సంగతులకు "హిందూదేశ చరిత్రకథలు," "హిందూదేశ చరిత్రము" రచించిన మ॥ శ్రీ॥ కే. ఏ. వీరరాఘవాచార్యులు బి. ఏ. గారికిని నా కృతజ్ఞతా వందనములు.

పవరుపేట, యేలూరు.	ఇట్లు బుధజనవిధేయుఁడు,
ఆ 1913 సం॥ మే నెల.	పెద్దాడ చిట్టిరామయ్య.

రెండవ కూర్పునకు పీఠిక.

మొదటి కూర్పు తా॥ వేయిప్రతులు ఆరుమాసములలో వ్యయపడినందున నీగ్రంథము రెండవకూర్పు రెండువేల ప్రతులు తిరిగి ముద్రింపించి ప్రకటించవలసినది.

పవరుపేట, యేలూరు.	ఇట్లు బుధజనవిధేయుఁడు,
ఆ 1918 సం॥ నవంబరు.	పెద్దాడ చిట్టిరామయ్య.

శ్రీ రస్తు.

లిక్కికి లక్కి.

ఈమహావాక్యమునకు బదులుగ మనయాంగ్లేయులు టిట్ ఫర్ ట్యాట్ (Tit for Tat) అనువచనము వాడుదురు. దీనికిఁబ్రతిపదము (Tip for Tap) టిప్ ఫర్ ట్యాప్ కలదని ఛేంబర్స్ నైఘంటికుడు తన యిరువదియవశతమానపు నిఘంటునందు వ్రాసి దీనియర్థము (Blow for blow) గుద్దుకు గుద్దుఅని వ్రాసెను. గుద్దుకు గుద్దు అనగ తనను మఱియొకఁడు గుద్దితే తిరిగివానికిశాస్తిగా వానినిమగలగుద్దుట.. ఆంధ్రదేశమున లిక్కికిలక్కియను సామెతకు తిట్టుకు దెబ్బయనుమఱియొక ప్రతివచనముకలదు. తిట్టితే నీ దెబ్బతీయుమని దీనియర్థము. ఇట్లుతిట్టు పడినవాడు మూగివాడు, శాంతుడు, బలహీనుడు లేక యబలుఁడయియున్నచోఁ బ్రతిహతముగ దెబ్బఁ దీయఁ జాలడు. సామెతయొక్క ఆచరణ (అమలు) నడుచుటలేదు. తిట్టుఁదినినవాఁడు శాంతుఁడు కానిసామాన్యుడు బలవంతుఁడయ్యెనేని దెబ్బవేయనూ వచ్చును. సామెతసార్థకమయియుండనూవచ్చును. 'టిట్ ఫర్ ట్యాట్' అను సామెతలో నీప్రకారము గుద్దుకుబదులుగ గుద్దువేయుట సహజమయి యుండును. అయితే యిప్పుడు వివరించిన రెండువిధములగు వర్థము లెస్సయైన యర్థము కాదు. అదివాచ్యార్థము (literal meaning)· పోలీసు నౌకరగుటగాని బహిరంగముగు కచ్చేరీలలోగాని, యారివిన్యూ, సర్వే, శివిల్ మొదలగుశాఖల యుద్యోగస్థుల యెదుటగాని యట్టిప్రతిహతములు యథేచ్ఛగా నడవఁజాలవు. అట్టి సంగతులలో పగదీర్చుకొనవలసిన వాని పగదీరక లోలోపలనే స్వయంపాకము చేయుచు మఱియొక లాగున ప్రత్యక్షముగగాని, పరోక్షముగగాని, హాని, కీడు, నష్టము, లేకప్రతిఘాతము పన్ని పగఁదీర్చుకొనును.

ఒకప్పుడు పర్యటకముచేయు నొక సంస్థానమువారు కాయదుద్యోగస్థులను లోబరచుకొని తమకు సంబంధపడిన సరకులకు హీనమగు పన్ను పడునట్లు చేసికొనిరి. ప్రతి కమిటీ యక్రమమునకు నోర్వఁజాలక పయి సర్వాధికారి న్యాయముంచి యన్ని విధముల సరకులమీఁద సేర్పడియుండు అసలు కాయదు (ఇప్పటిటోల్గేటు) పన్నుచే

తమామకొట్టివేయించుకొనిరి. సరిగా నిట్టిమాస్తరు చర్య బంగాళా నవాబు మీరు కాసీము కాలములో జరిగినట్లు మన హిందూదేశచరిత్ర పాఠకులందరకును దెలియును. ఇంతకంటె ప్రబలమైనట్టియు ప్రత్యక్షమయినట్టి ప్రస్తుతమున ఆచరణలోనున్నట్టియు మఱియొకదృష్టాంతము చూపెదను. ఎ అనువంట చరకుకంట్రాక్టరు తన తాలూకు వందలకొలది కలపబండ్ల సరకును ఏకస్నునొక మునిసిపాలిటీ పట్టణములో జేర్చి విక్రయించి లాభము నొందుచుండును. ఇతడే తనలాభమును, స్వప్రయోజనమును తలపోయుచు పరులఉపాయముకు చింతింపక నొకపర్యాయము ఒకనందబండ్లతో వంటకల్ప రోడ్డుమార్గమున నడవినుండి తెప్పించి టోల్ గేటువద్ద నిల్పి బలమయిన యెద్దులుగల అయిదుబండ్లకుమాత్రము నిర్ణీతమగు టోల్ గేటుపన్ను చెల్లించి తక్కినవాటిని హద్దు వెలపల రోడ్డుమీదనాపి చీటిపొందిన అయిదుబండ్లవాండ్రచేతనే పట్టణములోనికి తనమిగతాసరుకును మోయింపసాగెను. ఈపన్నాగముచేత గేటుపన్ను లేక సుంకము దగ్గిపోవుచున్నదని కనలి గేటుకంట్రాక్టరు రెండుమూడు పర్యాయములు సరుకు మోయుచు దిరుగులాడు చున్నబండ్ల వారిని అటకాయించెను. సరియయిన చీట్లు పొందినవారు కాబట్టి 24 గంటలకాలములో నెన్నిపార్లు గేటు దాటినను మరల సుంకము వసూలుచేయగూడదను నిబంధనను బట్టి ధిమాకుచేత గేటువారి అటకాయింపులకు బెదరక వాళ్ళను ధిక్కరించి కలప కంట్రాక్టరు తన పని సాగించుకొనెను. ఉపాయాంతరము తోచక ఏమిగతిరా యని యాలోచింపుచుండగ గేటు యిజారాదారుని కొక బుద్ధిమంతుడు రోడ్డు నీహద్దుకు నవతల యున్నను అది లోకల్ ఫండు వారిదగనుకను, రోడ్డుమీద నడచు బండ్లు, మనుష్యులు, సరుకులు రాకపోకలకు నవరోధముగా నిలుపుట నేరముగనుకను, యీవార్త లోకల్ ఫండుద్యోగస్థులకు రిపోర్టు సేయుమనెను. సరేయని గేటుకంట్రాక్టరట్లుచేయగ స్థల స్వాలనాధికార్లు బండ్లునిలిపి యుంచినందుకు నక్షేయోగముండెచ్చెదమని బెదరించిరి. అందుకై యుపాయమేమియని కలపకర్తడు విచారింపుచుండగ నొకకరణము కలపవర్తకునితో నిట్లు బోధించెను—ఈయుపాయము దప్పించుకొనుటకొక యుపాయముగలదు రోడ్డుప్రక్కను ఎగువనఫర్లాంగు దూరమున చిరకాలమునుండి శాలములలోనికి సరకులు పెంటబండ్లమీద రాకపోకల నిమిత్తమొక స్లోపుగలదు. అచ్చట దరిశేద్యగాని శాలములకు నొకరూపాయి కెలబాడుగలో నీకు నెలకో జులవరకు నిల్చుటకు స్థలము దొరకును. ఆచోటున నీబండ్లు, నీమనుష్యులు, సరకులు, పశువులు సురక్షితముగ నుండవచ్చును. నీవ్యాపారము హెకమతుగ సాగించుకొనవచ్చును. అనగ విని సంతోషముతో కలప

కంట్రాక్టరు పొలమునకాపునకు పెలబాడుగ యిచ్చి లోకల్ ఫండుద్యోగస్థులు బెదరించిన వెంటనే తనసరకుబండ్లను తోలిబడ్లను అద్దపొలములోనికి నీడ్పించుకొనిపోయి పయినవివరించిన రీతిని వంటచెరుకు యావత్తు పట్టణములోనికి పోయించి తనపట్టు నెగ్గించుకొనెను.

పయినవివరించిన రోడ్డు స్లోపు చిరకాలభుక్తదై లోకల్ ఫండధికారుల వ్రాతమూలమయిన కాంక్షను అయియుండుటచే కల్పకంట్రాక్టరు పట్టు నెగ్గుటగాని లేకపోతే చిరకాలభుక్తమున్నను రయితు స్లోపును సంరక్షించుకొన జాలడు.

ఈరెండు దృష్టాంతములలో నొకడు తనలాభమునకై పరుని నష్టమునకయి పన్నిన పన్నుగడయే టిక్కు" ఇది ఎదుటికక్షదారునకు నపాయమయ్యెను. దానిని దాటుటకు ప్రతిహతముగా విరోధిచేత పన్నబడిన యుపాయమెయాటిక్కుకి 'టక్కు' యయినది. ఇంతవరకే సామెత పూర్వోత్తరము తెలిసినది.

టిక్కుకి 'టక్కు' నిర్వచనము.

ఒకరినొకరు స్వలాభమునకయి పరులను నష్టపరచి యుపయోగించు నపాయమునకు నపాయము, లేక యుపాయమునకు నపాయము 'టిక్కుకి టక్కు' యనఁబడు.

ఇట్టి లక్ష్యార్థమును విడిచి 'గుద్దుకుగుద్దువేయుట' 'తిట్టుకు దెబ్బవేయుట' యని సరియని వాదించేయెడల ఈక్రింది యవరోధము తటస్థించును.

ఏయనువారు తిట్టినతిట్టుకు బీరొట్టినదెబ్బ నొవ్వతగిలి ఏ మరింతకసలి బీమాదకతనమయిన దెబ్బవేసినయెడల లేక సమ్మెటపెట్టు వంటిగుద్దువేసినయెడల "నవ్వులుపూవులాయెను"నుసామెతనుబట్టియును తిట్లాటలోనుండి కొట్లాటలోకిదిగిరి "From words they came to blows." అను వాంగ్లేయవచనముంబట్టి యును దెబ్బలాటలో దిగితుదకుఁ బ్రాణాపాయకరమగు హాని౦జేయుదురు, లేకపొందుదురు. అపుడు రాజభటులపాలై దావాముద్దాయీలు రాజశాసనప్రకారము శిరచ్ఛేదనమొదలగు శిక్షార్హులగుదురు

కాబట్టి యీవిషయమైనసామెతకు బైరకము నేరములుచెందవు. బహిరంగముగానుండక చీకటిలో రాళ్ళు రువ్వువరీతిఁదనకు గలపగ మనస్సులోబెట్టికొను మధ్యరకములోజేరిన సామాన్యజనులకె యీసామెత చెల్లుచున్నది. వీరిలో చాలామంది ధూర్తులు గలరు. ధూర్తు డెట్టివాడో వానిలక్షణములు తెలిసికొనుడు. శ్లో॥ ముఖంపద్మ

కారం వాచశ్చందన శీతలం ; హృదయం కర్తరీసమం యుక్తం అతి వినయం ధూర్త లక్షణం || ఇట్టి వారి మనో వాక్కాయములను త్రికరణముల వ్యాపారములు చిత్రగతులు గలవి. వీరు మనస్సునం దొకటి తలచి వేరొకటి చెప్పుదురు. చేయుటకు మరొక లాగున పని చేయుదురు. ఒకడు తాను విధిగాజేయవలయు పని మానివేసినను చేయగూడనిది చేసినను లేక యుదాసీనుడయి యూరకయున్నను అనగా తటస్థుడుగానున్నను ఇతరులకు హాని, నష్టము, కష్టము, అనిష్టము అరిష్టము సంభవించును. 'పిల్లికిఁ జెలగాట ఎలుకకుఁ బ్రాణపోకట' యన్నట్లు తనకాయాచేష్టలు మనోహరములయి యున్నను బరులకు నపాయకరములయి యుండును.

'లెక్కకి లెక్క' యను సామెత ప్రకారము పన్నాగముచేయు రాజకుటుంబములో రెండు తెగలవారు 'జ్ఞాతిహుతాశనుండు' అను భర్తృహరి వచన ప్రకార మొకరియం దొకరికి నసూయత, తగనిపోటి, హెచ్చి ప్రాణాపాయ కరమయిన యుద్ధములలోఁ బ్రాణములు విడుచు సమయములో నయిత మీ 'లెక్కలెక్కలే' శరణములని తలంచి తుదకు తమ యాశాపాశమును, లోభమును బ్రకటించి లోకాంతరమును బొందుదురు. దుర్యోధనుడు పదునెనిమిది దినములు పాండవులతో యుద్ధముచేసి తన సోదర బంధు మిత్రులను బోగొట్టుకొని యపజయమంది ప్రాణములు వదలునపుడు సయితము యీలెక్కనే వెదకుచుఁ దానగదాయుద్ధములో నొడితొడలు విరిగిపడియున్నను తాను పట్టినపట్టును, పన్నాగమును, విశ్వజాలక శ్రీకృష్ణభగవానులతో దనలోయాశాపాశములతో చుట్టబడియున్న మూడు అభిలాషలను వెళ్ళగక్కగా వానికి విరుగుడుగు అనగా పూర్వపక్షములువిని నిరాశుడయి విగతాసుడాయెను, అనగా ప్రాణములువదలెను.

చదువరులారా! లెక్కలెక్కల మహాత్మ్య మెంతెంతో తెలిసికొనుటకు క్రింది సంవాదమును చదువుడు. లక్ష్యములోనుంచుడు.

శ్రీకృష్ణ దుర్యోధనుల సంవాదము.

దుర్యోధనుడు——ఓకృష్ణా జయము నొందుటకు నింకనునాకు మూడభిలాషలు గలవు.

కృష్ణమూర్తి——అవినిరూపించి ఒక్కొక్కటిగఁ జెప్పుము.

దుర్యోధనుడు—మరణాయాసముతో గోండ్రించుచూ హస్తినాపురమునకు శత్రువులకజేయమును, దుర్గమమును నగు కోటనొకటి కట్టించవలెననియున్నది.

శ్రీకృష్ణస్వామి—అట్లయినయెడల నకులుని గుఱ్ఱము నెక్కించియతనిచేత పాండవసైన్యము నశేషముగా కోటలోనికి దింపి యుద్ధము జరిపించగలను. నీవును నీసేనలును నాశమునొందగలరు.

షరా—నకులునకంతశక్తి యేలావచ్చెనని పాఠకులను కొందురు. అప్పటి ద్వాపర యుగధర్మమునుబట్టి తపోమహిమ భావనాశక్తి హెచ్చుగనుండెడివి. అశ్వశాస్త్రప్రవీణుడగు నకులుడొక వర్షదినమందు జినుకులసందునుండి గుఱ్ఱమునునడపించి తడయకుండ శ్రీకృష్ణునిమందిరము జేరెను. అది కృష్ణుండుచూచి నకులుని యశ్వవిద్యా ప్రవీణతకు నచ్చెరువంది 'ఇకనాసెలవులేనిది గుఱ్ఱమునెక్కితివా తక్షణము చచ్చెదవుగాక' అని నకులునిశపియించెను. అందుకు గనలి 'నేను మృతినొందిన తక్షణమే నీవును మృతినొందుదువుగాక' అని నకులుడు ప్రతిశాపమిచ్చెను.

దుర్యోధనుని రెండవయభిలాష—విదురునిచేత విల్లుపట్టించి యుద్ధముచేయించి గెల్పునొందుదును.

కృష్ణమూర్తి—విదురుడు విల్లుపట్టినయెడల నేను చక్రము చేతబట్టి నిన్నును నీవారినందఱి నంతమొందింతును.

దుర్యోధనుని మూడవయపేక్ష—అశ్వత్థామకు సర్వసేనాధిపత్యమిచ్చి శత్రుజయమందెదను.

శ్రీకృష్ణుని యుత్తరము—అశ్వత్థామయే సర్వసేనాధిపతియై సేననునడిపించేయెడల ధర్మరాజునకు కోపముపుట్టించి యేనుగునెక్కింతును.

ఇట్లు తనమూడుమనోరథములు విఫలములు కాగానే దుర్యోధనుడు ప్రాణమును విడిచెను. తీవ్రమైనట్టి మరణావస్థ యందపాయములకు నుపాయమును, ఉపాయమునకు నపాయములు అవలీలగా పన్నుటకు శ్రీకృష్ణ భగవానులవంటి మహాపురుషులకే చెల్లునుగాని యితరులకు చెల్లునా?

మీదవివరించిన దుర్యోధనాదులగు రాజకుటుంబమువారికి ఈర్ష్య, జగీష, అధికారేచ్ఛ, ద్రవ్యాశ, స్వప్రయోజన పరత్వము. అసహనముమొదలగు దుర్గుణములకు లోబడి యుండగ, మధ్యతరగతిలోనున్న సామాన్యజనులట్టి దుర్గుణములకు దాసులైయున్నారనుటకు నాశ్చర్యమేల?

మీదవివరించిన కృష్ణదుర్యోధన సంవాదానంతరము సృష్టిలో నుత్తమజంతువగు మనుజుడు (మను బ్రహ్మనుండి జనించినవాడు కాగా మనుజుడు) అపాయయుపాయకల్పనాశక్తియందు మిక్కిలి ప్రబలియున్నాడు. ఈప్రాబల్యము ఏరీతున హెచ్చినదో ఈక్రింది విధమున దెలిసికొనవచ్చును.

ద్వాపరయుగాంతరమందు కురుపాండవయుద్ధము జరిగెను. నేటికి కలియుగము ప్రారంభమై 5014 సం॥ లయినవి. కురుపాండవయుద్ధమున గడచిన ద్వాపరాంతము అనగా కలియుగాది యందు, పయి యుద్ధమునకు వచ్చిన బంట్లు 18 అక్షౌహిణులనగా 18 × 109350=1968300 లే అనగ సుమారు ఇరువది లక్షలుగ నెంచవచ్చును. వారు యుద్ధమున నశించిరిగాని దేశమున నిల్చిన ప్రజ 5 రెట్లకు మించి యుండదు. అనగా ద్వాపరాంతమున భరతఖండములో సుమారు కోటిమందిజనులు వసించిరి. అది మొదటి హిందూ మహాయుగములోను మహమ్మదీయ హిందూ మహా యుగములోను పోరులు కల్లలు, ఓగ్వ్యాలేమి హెచ్చి దేశమునకు స్వస్థతలేక ప్రజాభివృద్ధి విషయమయి తలంచిన వారేలేరు. 18 వ శతాబ్దమధ్యమున నగ నేటికి 150, 160 సం॥ నుండి బ్రిటానియా ప్రభుత్వ మారంభమున ప్రబలినది మొదలు ప్రజాసంఖ్యాభివృద్ధివిషయము విచారణలోనికి వచ్చెను. నాబాల్యదశయందు 1850 సం॥ రమనగ 19 వ శతాబ్దమధ్యమున అప్పటి తెలుగు కమిటీ భూగోళప్రకారము ఇండ్యాజనాభా 14 కోట్లు. అయితే ఇప్పటి 1911 సం॥ ప్రజాగణితీ ప్రకారము మనదేశప్రజలు సుమారు 31 కోట్లు. ఇందువలన భరతఖండజనాభాయభివృద్ధి దేశాభివృద్ధి దేశముయొక్క యౌన్నత్యము ఏరీతున హెచ్చినదో యూహింపవచ్చును. ప్రస్తుతవిషయమగు బుద్ధిశక్తులు మనుష్యులయందెన్ని మడుంగులు హెచ్చినదో తెలియుము నేయున్నది.

ప్రస్తుతవిషయమయి లక్ష్యములుగ దృష్టాంతము విస్తారముగ వివరింపబడును. తనకుటుంబవృద్ధికై సంరక్షణమునకై సంసారి రాత్రింబగళ్లు దేహమనోశక్తులను వినియోగపరచుచు నేయుండును. 'సంసారికి ఉన్నదితృప్తి పశువుకుతిన్నదితృప్తి' యన్నట్టుతనకు నెంతకలిమి యున్నను తృప్తిలేక మరింత సంపాదించుటకు ప్రయత్నించును. ఇట్టిసంసారులలో ఘటికులు కార్యసాధకత్వమునే తమ పరమావధిగా నెంచి సౌందరానికడగండ్లను కష్టములను పొందుచున్నారు. ఇట్టివారు వట్టియుక్తులను వట్టిమాటలనే గాక తమ తమ నడవళ్ళచేత తమసంకల్పములను నెరవేర్చి లోకమున తమ కీర్తిశరీరములను చిరంజీవులుగ విడిచిపోవుచున్నారు.

ఈక్రింద వివరించిన యిట్టిమహాపురుషుల యుపాఖ్యానములు.

1. మొదటిది కాళిదాసుని చాటుకథ.

భరతఖండమున భోజమహారాజు పరిపాలించునపుడొకతరి ద్యూత మందును స్త్రీలోలత్వమందును చిక్కుకొన్నవాడయి కొన్ని నెలలు మహారాజు లౌక్యకార్యములు జరుప నందున మంత్రిపురోహితులు ఆస్థానకవులు వీకివేసరి రాజుసరియయిన మార్గమునందెట్లు సంచరించునో యని విచారించుచుండగ నొకనాడు ఆస్థానకవియగు కాళిదాసు సన్యాసివేషము వేసికొని యొకకాసాయి దుకాణమునందు మాంసపుకండను చేతబట్టి బేరమాడుచున్నట్లు నటించెను. ఆదారినేపోవుచు అదిచూచి:—

భోజరాజు, భిక్షుకుల సంవాదము.

భోజమహారాజు—ఓసన్యాసి మాంసముభుజించుట నీకు తగినపనియా?

భిక్షుకుడు—మహారాజా మాంస మొక్కటియైతేనేమి ప్రయోజనము? సారాతోకూడ దాని నుపయోగింతును.

మహారాజు—తమకు సారాకూడ రుచికరమా?

భిక్షుకుడు—ఒకసారాయేనా భోగముదికూడ నుండవలెను.

మహారాజు—భోగముదానినుంచుకొంటె తమకు ధనముకావలెకదా? అదెట్లు సంపాదింతురు?

భిక్షుకుడు—అయోగ్యధనమెట్లు తెత్తునను కొనుచున్నారు? ద్యూతము, అంతప్పితె దొంగతనము చేసి సంపాదింతును.

మహారాజు—తమకుద్యూత చౌర్యములందుగూడ పరిచయముకలదా?

భిక్షుకుడు—ఓమహారాజా—'చెడ్డకాపురమునకు నుచ్చేమి?' అన్నట్లు నావంటి కాముకులు జూదరులన్ భ్రష్టులకు ఇదేగతికదా?

అనగానారాజు తనతప్పును గ్రహించి తనకుయీవిధముగ మందలించి బుద్ధిగరపుటకు చేసిన నటనమున కచ్చెరువంది కాళిదాసుని శ్లాఘించి పూర్వమువలె ప్రవర్తించెను.

ఫలితార్థ

కాళిదాసు పరోక్షముగా నిట్టికేవముతో చెప్పినబుద్ధి లోకోత్తరమైనది రాజ్యమునకు గొప్పమేలుచేసినది. ఇదియొకాళిదాసు ప్రజ్ఞావిశేషమును చతురతను ప్రకటించును. ఇట్లునటించక కాళిదాసు ప్రత్యక్షరూపమునరాజుతో ఓమహారాజా నీవు ద్యూతమాడకూడదు నిత్యముసభకు బొమ్మ అని బుద్ధులుసెప్పిన వినునా? లక్ష్యపెట్టునా? లేదు వినడు. లక్ష్యపెట్టడు.

ప్రత్యక్షనీతులు పరోక్షనీతులవలె తగినపని చేయజాలవు.

11. Set a thief to catch a thief-దొంగవాకిట మంచమువేయుము.

దొంగనుపట్టుటకు దొంగనుపెట్టుము అనగా దొంగవేషమువేయుము. టక్కరిమార్గములు త్రొక్కుము.

పత్రం పద్దు లేకుండ నమ్మకమునుబట్టి చేబదులుపుచ్చుకొని యెగగొట్టిన వారిఝూటాబుద్ధిని వెలికిదీసి బాకిని తీర్పించిన బుద్ధిశాలియొక్క కథ. ఇది జడ్జీలు, మునసపులు వకీళ్ళు వాదిప్రతివాదులుగానుండు వ్యాపారులందరు చదవదగినది. (వీరబలవినోదములలో నొక కథాసారము) నేతివర్తకుడొకడు వీరబలుని కడకేగి తనకు మరియొకవర్తకుడు 500 రూపాయలు బాకీయుండెననియు, అట్టిబదులు, పద్దు, పత్రములేకుండ నమ్మకముమీద నిచ్చితిననియు దీర్చుమని యడిగినపుడు తనయొద్ద అసలు బదులేపుచ్చుకొలేదనుచున్నాడనియు మొఱలిడెను. అంత వీరబలుడు వానితో కొన్నిదినములోపికపట్టియుండుమని చెప్పి పంపివేసెను. కొన్నాట వీరబలుడు నాల్గు నేతిడబ్బాలు తెప్పించి రెంటిలో జెరియొక మొహరీ పడవైచి పైవాది ప్రతివాదులను మఱియిద్దఱువర్తకులను బిలిపించి మొహరీలువేసిన రెండుడబ్బాలను వాదిప్రతివాదులకును, మిగిలిన రెంటిని తక్కినవారి కిద్దరికి చెరియొకటినిచ్చి యమ్మిపెట్టితెచ్చిన వెలనిమ్మని చెప్పిపంపెను. వారుతమతమయిండ్లకుబోయి నేయితిరుగబోసి విక్రయించుచుండగా వాదిప్రతివాదులకు జెరియొకమొహిరి దొరికెను. అంతవా న్యాయబుద్ధిగలవాడు తనకు లభించిన గ్రయధనమును దొరికిన మొహిరీయునుగూడ దీసికొనిపోయి వీరబలునకిచ్చెను. కాని ఋణ నీచుడగు ప్రతివాది మొహిరీ తనకుమారునకిచ్చి దాచుమని సొమ్ముమాత్రమే వీరబలునకిచ్చెను. వీరబలుడు డబ్బాలలో నేయి 10 వీసెలకు ఎక్కువున్నదా తక్కువయున్నదాయని యడుగగ ప్రతివాది మణుగునేయి మాత్రమే యున్నదనియు దాను తూచుమండ

గఁ దన కొడుకు దగ్గ రేయుండెననియుఁ బలికెను. అంతట వీరబలుఁడేదియో యొకపని మీద లోనికిఁబోయి నీవు నీతండ్రిదాచనిచ్చిన మొహరీతీసుకొని రమ్మని తన సేవకుని ద్వారా ప్రతివాదికొడుకునకు వర్తమానమంపి మరల వెలుపలకువచ్చెను. కొంతసేపటికి ప్రతివాదిపుత్రుఁడు రాఁగానే మొహరీ తెచ్చితివాయని యడుగఁగఁ దెచ్చితినని విన్నవించెను. వీరబలుఁడు నీతండ్రినీకు 4 మొహరీలిచ్చియుండగా నీవొక్కటి కే యేలతెచ్చితివని ప్రశ్నింపనాతండు తక్కిడివంకఁ దిరిగి డబ్బాలోనే యు తిరుగఁ బోయునపుడు ఒక మొహరీయే నీవునాకిచ్చితివిగదాయనెను. అపుడు ప్రతివాదితెల్లబారి తప్పించుకొనుటకుఁ జాలఁబ్రయత్నముచేసినను వ్యర్థమయ్యెను. ఇట్లు తండ్రీకొడుకుల సంవాదముచూచి, యొక్క మొహరీకే యసత్యమాడిన వాఁడు తప్పక యీ పెద్ద మొత్తమునకు యబద్ధమాడెనని తలఁచి ఘూటాకోరని రూఢి పరచుకొనెను. కొడుకుకూడా తండ్రితో నా వర్తకునికి 500 రూపాయిలు తీర్చ వలెనని చెప్పితివి కాదాయనఁదండ్రి విధిగాదానికి నొప్పుకొనెను. వెంటనే వీరబలుఁడొక భటుఁ బ్రతివాది యింటికిం బంపి 500 రూపాయిలు తెప్పించి వానికిప్పించెను. వర్తకులు తమతమకార్యములను మీఁగగూడదనియు నసత్యమాడ వలదనియు, బిడ్డలకు సత్యమునే నేర్పవలెననియు వీరబలుఁడు బోధించి సత్యప్రవర్తనుఁడయిన యాకోమటిచిన్నవాని యోగ్యతకు మెచ్చి వాని నాశీర్వదించి పంపివేసెను.

ఫలితార్థము.

సత్యము పలుకు. సత్యముపలుకు. సత్యమేతల్లి. సత్యమేతండ్రి. ఈకథలో అనాయాసముగా సత్యముపలికి కొడుకు యోగ్యుఁడనిపించుకొనెను. తండ్రిమిక్కిలి ఆయాసముతో తంత్రితప్పకూతలంకూసి నీచుఁడనిపించుకొనెను. ఇప్పటి న్యాయసభలలో నోట్లమీద తనఖాలమీద బదుల్చిచ్చు మహాజనులారా? ఇప్పటి మీభాగ్యము పూర్వపువారికంటె దశ శత మడుంగులు హెచ్చినందుకు యోగ్యత సత్యవృత్తి హెచ్చవలెనా లేదా? లేక వేచీలు, వేచీకోర్లు హెచ్చవలెనా? అసగము దానిమాత్రకయగ నాశ ఈ రెంటిలో సత్యవృత్తి ధర్మశీలత హృదయములందు నాటుకొనవలెను. కావలయునన్ని చదువులు చదువుకొన్నను సత్యవృత్తి హెచ్చవలయును డబ్బే ప్రధానమని యెంచక బి. ఎ. పరీక్షలిచ్చి గౌనులువేసికొను వకీళ్ళు, ప్లీడర్ల సముఖములో, మంత్రిసామంతులకడ చూలింత రాణిమరి మానప్రాణములకు దాచనికేతి?, చాలా కేసుల తబినీళ్ళ ఆయాపా

టీలు వివరించునప్పుడు వారిని నడిపించుచు బుద్ధిచెప్పునట్టి యీబండీలు సత్యము బోధించిన యెడల మద్రాసు రాజధానితాలూకు డిస్ట్రిక్టుమండలములలో కచేరీలు, ఖయిదుఖ్యా, న్యాయసభలును ఇంక పెరుగవు. సత్యమును బయలుచేయుటకు వీరబలుఁడు పయి కథలోపడిన యంతశ్రమపడ నక్కరలేదు.

111 కవీశ్వరుని భంగముచేసిన లోభివానికి తగినచికిత్స—

(వీరబలవినోదములలో నొకకథయొక్క సంగ్రహము.)

ధనార్జనకై యొక కవీశ్వరుఁడొక లోభియగు ధనవంతుని కడకేగి వాని బొగడుచు వానిమీదఁ గొన్ని పద్యములు రచించి వానియెదుటం జదివెను. అంతనాలుబ్ధుఁడు కవీశ్వరునకేమియు బహుమానమీయకయే వానిని మాటలతో సంతోషపెట్టఁదలచి వానితో నీవు రేపు తిరిగివచ్చితివేని నీకు బహుమానమిచ్చెదనని చెప్పిపంపెను. కవీశ్వరుఁడును మిగుల సంతసించి మఱునాడు ధనికుని దర్శనముచేయఁగాఁ దానేమియు నెఱుఁగనివానివలెఁ గవీశ్వరునితో నీవెవరవు. ఇప్పటికేల వచ్చితివని లోభియడిగెను కవీశ్వరుఁడు తెల్లవోయి తత్పూర్వదినమున జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నాలుబ్ధునికి జ్ఞాపకముచేయఁగా నీవు పద్యముచదివి సంతోషపెట్టితివి నిన్ను బహుమానించి పంపెదనని సంతోషపెట్టితిని. మాటకుమాటతీరి పోయెను. ఇదిగాక నిన్నటిది నిన్నటితోనే గతమయిపోయెను అనుచూ నాకవీశ్వరుని సొమ్మని శూన్యహస్తములతో నంపివేసెను.

ఒకనాఁడా కవీశ్వరుఁడు తనస్నేహితునితో నొకవీధిలో నాలోభియగు ధనికుని మోసమును గురించి మాటలాడుచుండగా వీరబలుఁడా మార్గమునఁ బోవుచు వారిసంభాషణ యాలకించి, జరిగినవృత్తాంతమంతయుఁ దెలిసికొని కవీశ్వరునికొక యుపాయము చెప్పెను. నీస్నేహితుని యాలోభివానియింటికిఁ గొన్నిదినములు పంపుము. వారిద్దరికి పరిచయముకలిగి పరస్పరము స్నేహితులైన పిదప నాధనవంతుని నీస్నేహితుని యింటికి విందుకేసదనని పిలిపింపుము అప్పుడచ్చటికి మన మిద్దఱము మారు వేషములతోఁ బోవుదము. అపిమ్మట చేయవలసినపని నేనుచేసెదను, అని చెప్పెను. ఆప్రకారమొకనాడు ధనికుడు విందుకుఁ బిలువఁబడెను. అచ్చటకుఁ గవియు వీరబలుఁడును మారువేషములతో బోయి లోభితో ముచ్చటలాడసాగిరి. గంటలవొప్పున కాలము గతించెను. కాని వారి సంభాషణమాత్రము తరుగనేలేదు. అంతనాధనికుఁడు తనను బిలిచిన యజమానితో

"ఏమీ యాలశ్యము. భోజనమునకు లేతువా" యని యడిగెను. అంతట యజమాని నన్ను నేను విందుకుఁ బిలువలేదేయని మాఱుపలికెను. అంతటలోభి నన్ను విందుకుఁబిలువలేదాయని హెచ్చరింపఁగాఁ నాతడు "నీవు విందు నిజముగా చేసెదవనుకొంటివా. నిన్నూరకయేమాటలతో సంతోషపెట్టితి" వని ప్రత్యుత్తరముచెప్పగావాలోభి నిశ్చేష్టుడయి కొయ్యబారెను. ఇదిరొరిగియున్న వీరబలుఁడాలోభితో ఛీ! వహవ్వా! నీవొకప్పుడిట్లే కవీశ్వరునికి సంభావనయేమియునియ్యక వట్టిమాటలుచెప్పి పంపితివిగా! యని యెత్తిపొడిచెను.

ఆయతిధియగు లోభికోపించి వీరబలుఁడని తెలియక నిన్నిట్లాక్షేపించుటకు నీవెవ్వరవని యడిగెను.

అంత నావీరబలుఁడు నిజరూపము నెఱిఁగించి గతించిన సంగతులన్నియు తెలిపి లోభిని చీవాట్లువేయఁగా సిగ్గుపడుచు లోకమునకు వెఱచి కవికింగొంత సంభావనమిచ్చి పంపెను.

ఫలితార్థము.

వాగ్దానముచేయునప్పుడది జరపగల శక్తియుండినచే చేయవలెను. లేనిచో చేయకుము. ఇప్పటిదినములలో ధర్మము నడపడములో మంచితెలివి యుండవలెను లేనిచో నాన్ని క్రొత్తయనర్థములువాటిల్లును.

IV గొప్ప అపాయమునకు దివ్యమైన గొప్పయుపాయము పన్ని మహాబ్రిటానియావారికి బ్రిటీషు ఇండ్యారాష్ట్రముయొక్క పునాది అమర్చిన మహాపురుషుడగు క్లైవ్ కథ.

చరిత్రమందునుభూగోళశాస్త్రమందును నభిరుచి యెంతయుగల వారు దీనిం జదివి లిక్కుకి లక్కు ' దృష్టాంతములలో నీచరిత్ర దృష్టాంతము ప్రశస్తమైనదని యూహింతురు.

మొగల్ చక్రవర్తి ఔరంగజేబు క్రీ. శ. 1707 సం॥న చనిపోగా సామ్రాజ్యలక్ష్మి యతనివారసులందుండక తొలఁగిపోయెను. రాజ్యము ఛిన్నభిన్నములయి బంగాళా హైదరాబాదు, ఆర్కాటుమొదలగు సంస్థానాధిపతులు అదుపులేక స్వతంత్రులైరి.

చనిపోయినవానిపదవికి అనేకవారసులు బయలుదేరి ఎవనిమట్టుకువాడు తనకే రాజ్యము రావలెనని కలహించుచుండెను. కర్ణాటకనవాబు అన్వారుద్దీను తన రాజధానియగు ఆర్కాటునందు పరిపాలించుచుండగా చందా సాహెబు తానే దగ్గరవారసుడని ఫ్రెంచిగవర్నరు డుప్లెసహాయముతో అర్కాటును పట్టుకొని నవాబాయెను. పిమ్మట యుద్ధమందు అన్వారుద్దీను మరణించగా అతని కొడుకు మహమ్మదల్లి తిర్చినాపల్లిలో దాగినందున ఫ్రెంచిసేనలతో ముట్టడించెను. డుప్లె హైదరాబాదు సంస్థానములో నాజరుజంగునకు పోటీవారైన ముజఫర్ జంగునకు సహాయముజేసి యాతని నైజాంగా జేసెను. అందుకై యాతడు గంజాం వగైరా 5 జిల్లాలను బహుమతిగా నిచ్చెను. ఇప్పుడు వింధ్యదక్షిణదేశమంతకు నిజముగను యధికారి తానేయని తనమహోన్నతి పదవిని దెలుపుటకై డుప్లెఫతేబాదను పట్టణమును, అనేకశిలాశాసనములతో గూడి స్తంభమును స్థాపించెను

ఇట్లు ఫ్రెంచివారి సహాయమును దెలిసుకొని మహమ్మదల్లి యింగ్లీషువారి సహాయము వేడెను. ఆప్రకారమువారు సహాయముచేసిరి. ఆంగ్లేయులు, ఫ్రాంసులు కోస్తా వర్తకమునకై కంపినీలుకట్టి స్వలాభమునకై మనదేశములో వర్తకవ్యాపారము నడుపుచు ఒకరినొకరు ద్వేషించుచుండిరి.

మహమదల్లి పక్షమాంగ్లేయులు చేరినయెడల వారివర్తక స్థానములు పోవుటయేగాక ఇండియాలోని వర్తకవృద్ధియు చెడిపోవలసినంత యోగముపట్టెను. ఇట్టి యపాయ మగ్నములో నుండగ రాబర్టు క్లైవను బుద్ధిశాలి మబ్బుచాటునుండి వెలువడిన సూర్యుడివలె బయలుదేరి సెంటుడేవిడ్ కోట గవర్నరుతో శికస్తుగా అంగీకారముగా ఆరాజకముగానున్న ఆర్కాటుకోటను స్వాధీన పరచుకొనవలయుననియు ఆసంగతి తెలియగానె చందాసాహెబు తిరుచునాపల్లి ముట్టడించిన సేనలుకొన్నిటిని అర్కాటునకుపంపునదియు అందువలన మహమ్మదల్లికి అపన్నివారణమగునదియు జయమునకు నిది మంచి ఫక్కియనియు జెప్పగా క్లైవునే రెండువందల సోల్జర్లతోను మూడువందల శిపాయిలతోను పంపెను. వారిలో కష్టములు తప్పించినను ధైర్యస్థైర్యములతో అర్కాటును పట్టుకొని ఇకరాగల భయంకరమగు ముట్టడిని ఓర్చుటకు తగిన సన్నాహము చేయుచుండెను. ఇదివినగానే చందాసాహెబు తనకొడుకు రాజాసాహెబును పదివేలమంది సైన్యముతో తిరుచునాపల్లినుండి పంపెను. ఫ్రెంచి సేనలతో కలసిన యీబలము ఆర్కాటును చుట్టువేసి 77 దినములు ముట్టడించియుండిరి. క్లైవుచూపిన స్థై

ద్యమునకు సిపాయిలు సబట్ జంగని బిరుదునిచ్చిరి. శత్రువులను చొరనీయక తనకొలది సేనకు తగిన భత్యము చాలని యిక్కట్టు సమయములో అరిష్టా నిష్టకష్టములకు తాళి శత్రుసేనలను చికాకుపరచుచుండగా 77వ దినమందు శత్రువులు కడపటి ప్రయత్నముచేసి కోటవారికశక్యముగాక ముట్టడిని వదిలి పారిపోయిరి, అవెంటనె వారినివెంబడించి తరిమి తరిమి యెదిరించినపుడెల్లా జరిగినయుద్ధములలో నోడించి వారిని చెల్లాచెదరగొట్టెను. దారిలో తటస్థించిన డాంబికములగు డూప్లెఫత్తాబాదును కొడి స్తంభమును చెరిపివేయించెను. తిరుచునాపల్లిలో మహారాష్ట్రులచేత చాందాసాహెబు చంపబడెను.

ఇంతవరకు క్లైవు యోచించిన పక్కియను దానిని యొప్పునడిపించవలయునో అట్టియుపాయమును పురిగొని ఇంగ్లీషువారికి నీక్రిందిఫలములులభించెను. 1 మహమ్మదలీకి శత్రుపీడ నివర్తించెను. 2 రాజాసాహేబుసేనలు చెదిరిపోయెను. 3 ఫ్రెంచివారు చందాసాహేబును పరాజయమునొందిరి. 4 చందాసాహేబు చనిపోయెను. 5 ఇంగ్లీషువారు ఆర్కాటు రాజధానిని మహమ్మదలీ వశముచేసి నవాబుగాచేసిరి. 6 ఫ్రెంచివారియశము బలము సామంతము తగ్గెను. క్లైవ్ యొక్క ప్రతాపము లోకవిదితమై దేవతాంశపు సేనాధిపతియని పిల్వబడెను. డూప్లె సంకల్పించిన జయములు క్లైవుసిద్ధింపజేసికొనెను. క్లయివు ఇండ్యాయందున్నస్థితి సరిపడక రోగపీడితుడై ఆరోగ్యమునకై సీమకుంబోయెను. బాల్యమునుండి అతగాయిదై తలిదండ్రులకు పీడయై విడిచిపోతే చాలునను కొన్న తలిదండ్రులు అతడిల్లు సేరగానే ప్రేమాతిశయముతో కౌగిలించుకొనిరి. ఇంగ్లండులో రాజును, కంపెనీవారును బంగారుపిడిగలకత్తిని బహుమతిచేసిరి. రెండు సంవత్సరములకు తర్వాతపోర్టుసెంటుడేవిడ్ గౌర్నరుగా నియమితుడై క్లయివు యీదేశమునకు మరలవచ్చెను. మూడవమారు బంగాళాగవర్నరుగా నియమితుడైవచ్చెను.

ఈరెండుమూడు సబున్నలో జయలక్ష్మియును రాజ్యలక్ష్మియును క్లయివ్ ప్రభువునకు ప్రాప్తిగ ప్రసన్నముకాగా ప్లాసీయుద్ధములో బంగాళానవాబు సురాజాదౌలాను, పేరునకు ఢిల్లీచక్రవర్తియని పిల్వబడుచున్న షాఅలమును బక్సారుయుద్ధములోను, అవుధ్ నవాబు సుజాదౌలాను కోరాయుద్ధములోను, 1764 లోను బూర్తిగ నోడించెను. వేరదిక్కులేక కడాపటి యిద్దరింగ్లీషువారి శరణమువేడిరి.

ఆ 1765 సం॥ న చక్రవర్తి ప్రత్యేకముగ యధావిధిగ దివానియను నొక పట్టాను క్లయివుకు వ్రాసియిచ్చెను. అందువలన బంగాళా బేహారు, ఓరిస్సానీమల (రివిన్యూ)

తీస్తును వసూలుచేయు నధికార మింగ్లీషువారికి నిచ్చెను. అందుకు ప్రతిఫలముగానే సం॥కు 26 లక్షల రూపాయల నింగ్లీషువారు చక్రవర్తికి నిచ్చుటకు క్లయివు అంగీకరించెను. సుజాఉడాలాకు అవుదు పరగణానిచ్చి క్లయివు సరసమయిన సంధిచేసెను.

ఇదిరో డిల్లీ రాజ్యలక్ష్మి మొగలాయి వంశమునువదలి గ్రేటు బ్రిటానియా జాతి వారినిపొందిన ప్రత్యక్షనిదర్శనము. ఇదియె మహానుభావుఁడైన క్లయివుయొక్క ఆర్కాటుముట్టడి ఫక్కియొక్క పరమావధి.

ఫలితార్థము.

ఫక్కిని పన్నుటలో బుద్ధిచాతుర్యము, పట్టుదల, దూరదృష్టి, దూరశ్రవణగుణు, శాంతము మొదలగు గుణములు ఇమిడియున్నవి. పట్టిచనువులు ప్రధానసాధనములుకావు.

మహాధైర్యశాలియు, దైవాంశజుఁడును నగు క్లయివు వ్యవహారరూపమగు పుస్తకమును నిత్యనైమిత్తిక బాధల తరుణోపాయములను విషయములును చింతనజేసి యీవిషయములలో నగ్రగణ్యుఁడాయెను.

V కక్కురాటుకు చెప్పుదెబ్బ.

'ఏమయినా యిచ్చెదను' అనునొకకథ బీరబల వినోదములలోనిది. దానినివెనుక సంక్షేపముగ వ్రాయడమయినది. ఢిల్లీలో నొకానొకగృహస్థుఁ డొకనాఁడు మంగలివాని నిలిచి నీకేమైనా యిచ్చెదను క్షవరము చేయుమనెను. ఆప్రకారము తలపని చేయగా వాఁడొక పేడనీయఁబోయెను. నాకు ఏమయినా యిచ్చెదమని చెడుచ్చుట న్యాయమా ఏమైనా యుండనిప్రార్థించెను. ఏమైనా అనేది వేరేవస్తువుగా నుండునా యని పావలా, అర్ధా, తుదకు రూపాయి ఇయ్యఁబోయెను. నాకు ఏమైనా కావలెనే గాని రూపాయి వలదని తుదకు చక్రవర్తియగు అక్బరు పాదుషా యెదుట ఫిర్యాదు చేసెను. రాజు బీరబలుని విచారించుమనెను. బీరబలుఁడు మంగలిని మధ్యాహ్నము రమ్మనెను. ఆప్రకారము రాగా—

బీరబలుఁడు—(మంగలితో) నీకేమి యిచ్చెదనన్నాఁడు? నిజముచెప్పు.

మంగలివాఁడు—ఏమైనా ఇచ్చెదనన్నాఁడు.

వీరబలుఁడు— నీకు ఏమైనా ఇవ్వలేదుగా? నీకెంతధనమిచ్చినను పుచ్చుకొనడు. అదే తెమ్మను.

మంగలి—ధనము నాకెందుకు? నా యింటను ధనముగలదు. ఏమైనా నాకు కావలెను.

వీరబలుఁడు—ఓ మంగలి నీకు వేటాడుట చేతనౌనా?

మంగలి—అయ్యా! నేను వేటాడలేను, కాబట్టియే ఈ నీచజీవనము చేయుచున్నాను.

వీరబలుడు—సరేకాని ఓరీ నీవు ఎప్పుడైనా వంటరిగా నేయూరైనా వెళ్ళినావా?

మంగలి—చాలామాట్లు వెళ్ళియున్నాను.

వీరబలుఁడు—మనపట్టణ సమీపముననున్న పర్వతగుహలోనికి రాత్రి యొంటరిగా వెళ్ళి రాగలవురా?

మంగలి—అయ్యబాబో! అందులో ఏమైనాయుంటె నాకు ప్రాణాపాయము కాదా!

వీరబలుఁడు—ఓ మంగలి! సరే అందులో నీకు కోరికే యేమైనా ఇప్పటి క్షవరములకు ప్రతిఫలముగా పుచ్చుకొనుము. ఇదే కోరితివిగా.

మంగలి ఆమాటలువిని నోరాడక శవమువలె నయ్యబారెను. వీనిపని తన్నుగట్ట త్రాడు తానిచ్చుకొన్నట్టాయెను.

వీరబలుఁడు—మంగలి! పో. పో నీకికనే తగినదుందు. నీకు చేతికిచ్చిన రూపాయు ప్రాప్తము లేదు.

ఈకథ చదివినవారికి మంగలివాని తుంటరిబుద్ధి అజ్ఞానము, మొనటితనము వెల్లడి యగును. తీర్పరియైన వీరబలుఁడు పట్టుదలతో అదేమైనాను తెచ్చుకొమ్మని రాజభటులచేత పర్వతగుహలోనికి గెంటించినయెడల సొమ్ము పోవుటయేగాక మరణముకూడ వానికి సంభవించును.

ఫలితార్థము.

మొరటుతనముచేత తనస్వలాభము చూచుకొనక పరులక్షేమము విచారింపక వృథాగా పరులకు నపాయముచేయ తలపడినవాని నెత్తివ్రాత మంగలివాని ప్రారబ్ధమువలె కుక్కకాటుకు చెప్పుదెబ్బగనుండును.

VI ఖరారు (అనగా వాగ్దానము) ను తప్పించుకొనుటకు బనాయించిన (లిక్కుకి లక్కు) కు యుక్తికి ప్రతియుక్తి. చోద్యమయినది.

(వీరబల వినోదములలో నొకదానియొక్క సంక్షేపము.)

అక్బరను చక్రవర్తి ఢిల్లి రాజ్యమేలుచు నతి హెచ్చుగనుండు శీతకాలములలో నొకరాత్రి నాలుగు జాములు నీటను నానుమన్న బ్రాహ్మణునికి 5000 ల రూపాయలు బహుమాన మిచ్చెదనని చాటింపించెను. అదివిని 70 యేండ్ల వృద్ధబ్రాహ్మణుం డందు కంగీకరించి రాజభవనపరిముఖమున నీటనిల్చి మరునాడు కోటలోనికి రాజసన్నిధానము పోగా రాజు నీవిట్లుండ గలిగితివని యడిగెను. అంత నాముసలి బ్రాహ్మణుండు కోటలో దీపపువెలుగు చూచుచు నుంటినని విన్నవించెను. దీపపు వేడివలన నీవుండగలిగితివిగా, గాన నీకు ధనమీయను పొమ్మనెను. ఇట్లుండ కొంతకాలమునకు నక్బరు వీరబలునకు యుద్ధమునకు బోవలసియున్నదని వార్తపంపగా నత్తెసరు పెట్టుకొని భుజించి వచ్చెదనని చెప్పి రాజుబోవు దారిలో ముందుగ కొంతదూరముపోయి యొకగెడ పాతి దానిచివర బియ్యపుకుండగట్టి సూటిగ దానిక్రింద మంటజేయుచుండెను. అక్బరు కొంతసేపు వేచి తనకుతానే బయలువెడలి బోవుచుండ దారిలో వీరబలుడు గాన్పించెను. వీరబలుడు చేయుపనికి హేళనచేయగా నతడు తమకోటలో దీపపువెలుగు నీటిలో నున్న బ్రాహ్మణున కెట్లువేడిగలిగించెనో యట్లే నేను క్రింద మంటచేయుచున్న మంటవేడిమి తగిలి మీదనున్న బియ్యము ఉడుకునని చెప్పగా చక్రవర్తి సిగ్గుపడి యాబ్రాహ్మణుని పిలిపించి 5000 రూపాయలనిచ్చి తననింద బాపుకొనెను.

VII బ్రాహ్మణమంత్రిని తీసివేయుటను బ్రాహ్మణేతరులు పన్నిన యుపాయమునకు నత్యద్భుతోపాయము.

అక్బరు చక్రవర్తి ఢిల్లీని పాలించుచున్నపుడు వీరబలుడను బ్రాహ్మణమంత్రియొక్క బుద్ధికుశలతకు నోర్వలేక రాజబంధువులు హుమ్రావులు కట్టకట్టి ఒకనాడు తాన్సెనను దివ్యగాయకునిచేత పాడించి మెప్పించి తాన్సేను వీరబలునికంటె నధిక విద్వాంసుడు గాన వీరబలునకు బదులుగా మంత్రిపదమున తాన్సెనుని నియమించుడని ముమ్తాజుద్దీన్ మొదలగు హుమ్రావు లొక్కపెట్టున శిఫార్సు చేసిరి. దృష్టాంత పూర్వకముగ వారి మూర్ఖతపుపట్టును వదల్చుటకై రాజొకనాడు తాన్సేనును వీరబలుని బిలిచి యొకజాబు బర్మాచక్రవర్తికివ్రాసి వారికిచ్చి దానికి ప్రత్యుత్తరము తెమ్మనెను. వారిద్దరు ఏదియో యొకరహస్యకృతమయిన నేరము జరిగించినారు గనుక వారిని వురితీయించుడని కోరి ఆజాబులో వ్రాసెను. అదితీసికొనిపోయి వీరబలుడు బర్మారాజు కిచ్చెను. అది చూడగానే యారాజు తాన్సేను కిచ్చెను. అతడుచదివి యందేదోవింత యున్నదని వారము దినములు వ్యవధియిమ్మనెను. అంతవరకు వారిద్దరిని జేడీలతో బంధించి చెరలో నుంచిరి.

తన సంగీతపాటకు మెచ్చి బహుమతులందుదునని కాచుకొనియున్న తాన్సేనుడు మిక్కిలివెఱచి వీరబలునితో నీవుపాయశాలివగుటచే యుపాయముచెప్పి బ్రతికింపుమనివేడెను. తామిద్దరిబుద్ధిబలము శోధించుటకై యక్బరేదో పన్నాగముపన్నెనని వీరబలుడూహించెను. మరణమేకటస్థమైతే యెట్లు తప్పించుకొనవలెనో యోచించుచు వారముదినములుకాగానే మనలను వురిదీయుచోట మనమిద్దరము నన్నే ముందురితీయుడని నేనును, నన్నే ముందరనినీవును పోరుబెట్టుచు పోట్లాడవలయునని పక్కి కల్పించెను. వారము దినములయినపిమ్మట వీరబలుడన్నప్రకారము జరిగెను. భటులు ఖైదీల పెనుగులాట చూచి వారికిపిచ్చియెత్తెనని రాజుతో మనవిచేసెను. ఇదేమనుచు ఖైదీలను రాజడుగగ మేముచెప్పమనెను. అట్లనేకొంది రాజుపట్టుపట్టి హేతువుచెప్పుమనెను. ఇట్టి హేతువే వీరబలుడు పన్నిన అద్భుతోపాయముగులక్కి- మారాజు చాలాకాలమునుండి బర్మాదేశమును జయించవలెననుచు యోచించియోచించి యుపాయముగానక ఆస్థానపండిత జ్యోతిష్కులను సలహాయడిగెను. బర్మాకు మీరుపంపెడు ఇద్దరు మనుష్యులను బర్మాచక్రవర్తి చంపించినయెడల వారిజన్మాంతరమున మొదటివాడు బర్మాకురాజును, రెండవవాడు మంత్రియగును. ఈరీతిగిబర్మాజయముసిద్ధియగునని జ్యోతిష్కులందరులు చెప్పెను. మారాజుకు ద్దేశ్యము నెరవేరుటకైమమ్ముల నిట్లుపంపెను. మేమిదంతయు మీకుచెప్పినట్లు మారాజుకుదెలిసినయెడలమమ్ములనుతప్పకచంపును. కనుక తమరేచంపించుడని మొఱపెట్టెను. ఢిల్లీరాజెంతదుర్మా

గ్గుడాయని కంగారయి బర్మారాజు వారిద్దరిని యవ్యవధానముగా తమ రాజ్యహద్దులలో చావకుండ ఢిల్లీకి తననౌకర్లతో పంపెను. ఇట్లు తాన్ సేనువీరబలుడు ఢిల్లీచేరగా నిండోలగమున? మహమ్మదీయ ప్రముఖులను ఉద్యోగస్థులను రావించిజరిగినవృత్తాంతము అక్బరు వినిపించుమనెను. అంత తాన్ సేను మహారాజా! ఈవీరబలుని బుద్ధిచాతుర్యము వలననే మేముబ్రతికి సురక్షితముగ ఇల్లుజేరితిమనెను. కథంతయువిని అక్బరు హిందువుల మహమ్మదీయులకేపిచూచి వీరబలుని బుద్ధికుశలత శోధించుటకై నేనీపన్నాగము లిక్కగ పన్నితి. తాన్ సేను పాటకుడే కావచ్చును. మంత్రిత్వమునకు తగడు. హిందువులపై యనూయ మీకుతగదు. మీరుభయులు నాప్రజలు సోదరభావముతో సంచరించవలయువారు. మీలోమీరు ద్వేషించుకొంటిరా నేను సహించజాలను. అనుచు వారలను బెదరించి బుద్ధిచెప్పెను.

VIII ఉన్నమాటంటె యులుకెక్కువ.

‘బోనిలో పందు. అడవిలో దేవుడు.’

ఇందు మొదటిది లిక్కి- రెండవది లక్కి.

వీరబలుని కుశాగ్రబుద్ధికయి అక్బరుమెచ్చుకొనుచు, పూజించుటయును ఒక్కొక పురోర్వలేమిచే ద్వేషించుటయును గలదు.

ఒకప్పుడు మంత్రివహమానపర్చనెలెనని చక్రవర్తి గదిలో నొకమరబోనులో నొకఘూకమునుంచి దానిం దెచ్చియిమ్మనెను. చేతితో నాఘూకమందుకొనగా నామర చేతి నపట్టుకొనెను. రెండవచేతితో పట్టు విడిపించుకొనబోగా రెండవచేతింగూడ బట్టుకొనెను. అందుచేత రాజు చమత్కారముగా వీరబలునితో గదిలో సామానులు రోజూ పోవుచున్నవి. చోరుడు దొరకుటలేదు నేటికిందొరికినావు కాని దయతో నేటికి విడుచుచున్నాను ఇక యిట్టిచోరత్వము జేయకు మనుచు బోనులోచిక్కుకున్న జేతులను వదలెను. వీరబలుడు సిగ్గువలన చిన్నకయుండెను.

నాటితుండి మొదలు సభలో చూచినపుడల్లా ‘బోనిలో పందు.’

అనుచు వీరబలుని యెదలకించుచుండెను. అతనికి నులుకెక్కువై యావెక్కిరింత బాధ్యమునకు తగినమందుకై యోచించియోచించి జగన్నాథ యాత్రకై 2 నెలలు సెలవు

10446